

“Differentially diagnostic questionnaire” E. Klimova, “Method of exposure of communicative and organizational capabilities (KOZ-2) [3] by a way by the use on-line of tests. The experimental method of forming of musical pedagogical competence of future specialists of preschool education included the using of multimedia lectures, videos-shows of situations, during the practical reading with subsequent application of interactive methods. With the purpose of intensification of process of independent work in there commended list of literature for preparation of students in employments separate sites joined for the receipt fin formation of different sort–text audiovisual material after a different subject, including social network of “VKontakti”. Also in the process of musical studies of students used the Internet programs which was preliminary downloaded on mobile devices – plane-tables and telephones: programs “My Piano”, “Classic Metronom”, “Shazam”, “Teacher of fortepiano” etc.

Key words: *informative approach, multimedia technology, educational-educateprocess, musical studies.*

Подано до редакції 01.04.2014.

УДК 378.016:78.071.2:37.091.39(043.3)

© 2014

Топчієва І.О.

ДІАЛОГ ЯК ЧИННИК ІНТЕРСУБ'ЄКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ: ВИКЛАДАЧ-СТУДЕНТ У ПРОЦЕСІ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглядається проблема застосування діалогу у диригентсько-хоровій підготовці майбутнього вчителя музики з метою формування готовності студента до конструювання атмосфери продуктивної співтворчості з хоровим колективом, активізації діалогічних взаємовідносин з хором на основі інтеграції процесів інформування та продуктивного обміну особистісно-мистецькими цінностями. Представлено алгоритм застосування методу діалогу, що спрямовує студента до самостійного просування у засвоєнні нових знань під час діалогічної взаємодії з педагогом.

Ключові слова: *майбутній вчитель музики, діалог, пошук, продуктивне мислення, досвід колективної творчості.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Посилена увага держави до підготовки майбутніх педагогів зумовлена підвищенням рівня вимог сучасного суспільства до професіонала, його здібності адаптуватися до вимог сьогодення, оскільки специфіка діяльності вчителя пов'язана з найважливішою функцією – підготовкою молодого покоління до активної діяльності у сфері матеріального та духовного життя. На думку В. Андрущенко сучасний вчитель має постати не тільки як «ретранслятор інформації, а організатор і координатор» педагогічних умов, які забезпечують цілеспрямоване становлення і творчий розвиток особистості [1].

У руслі означених вимог галузь мистецької освіти покликана забезпечити ефективну фахову підготовку майбутнього вчителя музики з урахуванням специфіки викладання диригентсько-хорових дисциплін, орієнтації на продуктивну співтворчість, створення оптимальних умов для саморозвитку і самовдосконалення студента на засадах принципу інтерсуб'єктної взаємодії, дотримання партнерсько-колегіальних взаємостосунків: викладач – студент.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Діалогічна природа навчання має давні традиції, його джерела знаходимо у сократівському методі пізнати самого себе, у концепції «філософії серця» Г.Сковороди, у принципі природовідповідності навчання Я.Коменського. У наукових дослідженнях Л.Виготського, Г.Костюка, Ж.Піаже, С.Рубінштейна та інших аналізуються психолого-педагогічні проблеми особистості у сфері провідного виду діяльності; розкриттю особливостей творчого мислення присвячені роботи О.Леонтьєва, А.Лука, В.Пушкіна, І.Розет, В.Хорева, О.Тихомирова та ін., дослідженню симбіозу інтелектуальних здібностей, творчих якостей і творчого мислення особистості присвятили увагу Д.Богоявленська, Я.Пономарьов, П.Торренс та ін. Квінтесенцією поглядів науковців є ідея про те, що для розуміння сфери власної свідомості особистість має «заглядати у самого себе» (за А.Лук), знаходитись у стані постійного діалогу як із власною сутністю так і з оточуючим навколишнім середовищем.

Теза про співробітництво, співдіяльність, співтворчість домінує у дослідженнях Е.Абдулліна, Л. Арчажнікової, В. Медушевського, О. Рудницької, Г.Падалки, О. Шевнюк, О. Щолокової та ін. Так, О. Шевнюк визначає як комунікативно-праксеологічний компонент педагогічної культури вчителя, О.Рудницька як «ядро професіоналізму вчителя», О. Щолокова як «уміння вербально інтерпретувати художні цінності, вміщені у творах мистецтва», В.Медушевський як «спрямованість на художнє спілкування і його центральний елемент – художнє сприйняття».

М.Бахтін і В.Біблер автори концепції діалогічної природи мистецтва, пропагують ідею «культурної особистості», акцентують увагу на важливості не готових знань, умінь та навичок, а на культурі формування, трансформації та перетворення знання, на «умінні змінювати й оновлювати уміння», на поглибленому засвоєнні діалогізму, як евристичного методу віднайдення «суті самої думки» [2].

Формулювання цілей статті... Мета даної статті полягає у розкритті специфіки застосування діалогу у умовах диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики, до чого спонукає потреба у визначенні оптимальних шляхів формування творчої індивідуальності майбутнього керівника дитячих хорових колективів,

самостійності студента у проектуванні художніх образів творів хорового мистецтва, семантичної регуляції інтелектуальної дії майбутнього вчителя музики в умовах діалогу та спільної творчості.

Виклад основного матеріалу дослідження... Загальновідомо, що мислення у процесі вирішення творчих завдань має діалогічну природу, навіть у ситуаціях «сам на сам» (М.Бахтін, В.Зінченко), позаяк діалогічне спілкування передбачає рефлексивне передбачення або домислення відповіді. Постановка запитань педагогом (наведення, інверсія, рекурсія, трансляція, конкретизація, емпатія, гіперболізація тощо) сприяє оптимізації мисленневих процесів усіх його учасників. Уточнення й обґрунтування власних висловлювань, переформулювання, імпровізація, інтерпретація, обертання творчої ідеї свідчать про наявність прихованого внутрішнього діалогу. Що сприяє звуженню кола пошуку, фокусуванню уваги на аналізі якісних характеристик об'єкту творчого завдання, дослідженню його через «категоріальні окуляри», інтерпретації у режимі діалогу (внутрішнього з собою, зовнішнього з педагогом). Стимулюючи, таким чином, перехід на більш вищий щабель творчого мислення – аналітичного, яке спрямовує дифузні (ситуативні) переживання до узагальнених, аргументованих висновків.

Екстраполюючи вищезазначене на предмет нашого дослідження необхідно зазначити, що специфіка диригентсько-хорової діяльності має творчу природу, котра виявляється у таких характеристиках як образність, емоційність, варіативність, діалогізм, опора на які дозволяє керівнику в процесі роботи з дитячим хоровим колективом мислити на рівні прийняття рішень, створює умови для саморозвитку і самореалізації.

Аналіз наукових праць П.Ковалик, А.Козир, Л.Куненко, І.Коваленко та ін. дозволяє констатувати, що серед різноманітних напрямків мистецької галузі важливе місце за силою емоційного впливу належить хоровому мистецтву як специфічній формі музичної діяльності, що в концентрованому вигляді відображає цінності минулого і сучасного, допомагає особистості глибше пізнати себе та збагатити свій внутрішній світ [6]. Цілком природним є те, що хорова музика виступає як різноманітний і специфічний вектор впливу на суб'єктів мистецького процесу, провідну роль в якому відіграє постать керівника-диригента, як носія і провідника культурних надбань людства, цілеспрямованого у пошуку нових площин мислення для забезпечення продуктивності диригентсько-хорового процесу. Тому, особливої актуалізації у процесі диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики набуває формування творчої активності студента, цілеспрямованості, продуктивного творчого мислення, самостійної позиції у вирішенні диригентсько-хорових завдань. Реалізація окреслених завдань, можлива лише за умови діалогічного концепту фахової підготовки, як чинника інтерсуб'єктної взаємодії, дотримання партнерсько-колегіальних взаємостосунків: викладач–студент, діалогу, механізмів комунікації.

Зважаючи на те, що комунікативність, комунікабельність, комунікація (від лат. communicatio – спілкуюсь, поєдную) не є природженою, а формується у процесі діяльності особистості з оточуючим соціумом (за С. Гончаренко) [3], застосування діалогу у процесі диригентсько-хорової підготовки дозволить «знайти шлях до серця кожного співака» (за М. Данилінін) [9, 26], зосередити увагу студента на відношенні до спільної хорової справи, до своїх управлінських обов'язків (встановлення контактів, побудова взаєморозуміння та взаємодії, вплив на емоційний стан колективу, створення творчої атмосфери, доброзичливості, взаємоповаги та співробітництва), сформувати розуміння хорового процесу як симбіозу інформування й продуктивної співтворчості.

У процесі пошуку шляхів вирішення диригентсько-хорових завдань, що потребують від майбутнього вчителя музики максимальної мобілізації і розвиненої інтуїції, комунікативні механізми діалогу допомагають налагодити внутрішній контакт з хором і отримати достатньо високий творчий результат.

Відтак, з метою підготовки майбутнього вчителя музики до побудови атмосфери продуктивної співтворчості з хоровим колективом, педагогу важливо визволити творчу енергію, зосередити увагу студента на ціннісному відношенні до хорового колективу, звідки виходить і розуміння ціннісних характеристик діалогу – розуміння викладачем непорушності індивідуального простору студента (встановлення колегіальних взаємовідносин, толерантне наповнення ціннісних складових знання студента щодо диригентсько-хорової діяльності); спілкування на засадах паритетного діалогу (об'єднання суб'єктивного художнього досвіду викладача і студента, взаємне «запозичення» оцінного ставлення до мистецького процесу). Такий характер діалогічного концепту диригентсько-хорової підготовки сприяє творчому розвитку студента (активності, кмітливості, винахідливості, самостійності) надає нові алгоритми дії у розв'язанні нових, нестандартних ситуацій, формує здібність до відкриття нового у відомому. Спрямування педагогічного впливу на розвиток творчої самостійності студента, на «пошук і відкриття способу, за якого б учителі менше навчали, а учні більше б училися» (за Я. Коменським) [5, с. 192] дозволяє розвинути аналітично-конструктивні вміння майбутнього вчителя музики, формує навички самостійної творчості, оперування власним інформфондом, швидкого орієнтування в інформаційному потоці, котрі передбачають: уміння класифікувати джерело інформації для подальшого аналізу, діагностику та вирішення; уміння виокремлювати суттєві зв'язки і відношення між елементами інформації (мистецької і педагогічної); уміння створювати атмосферу конструктивної співтворчості на основі діалогу;

отримувати досвід інформаційної діагностики для забезпечення творчої «життєдіяльності» хорового процесу та реалізації унікальних мистецьких можливостей кожного студента.

Методичне забезпечення даного процесу полягає у відборі і виконанні предметно-пізнавальних завдань у формі діалогу, що вимагає від студента аналітичної роботи з інформацією, а саме: відтворення власного інформаційного фонду відповідно поставленого запитання; конструювання конкретно-образних понять; використання не тільки об'єктивної інформації, але й оцінки різноманітних аспектів педагогічної комунікації; відбору і упорядкування інформації; активізації діалогічних взаємовідносин з хором колективом на основі інтеграції процесів інформування та продуктивної співтворчості. Непересічного значення під час діалогу набувають такі якісні характеристики як: посилення інтелектуальної активності, активізація механізмів мислення, продуктивний обмін особистісно-мистецькими цінностями у процесі діалогового спілкування, готовність студента до творчого застосування як відомих так і виявлених знань у диригентсько-хоровій діяльності.

Завдання для студента у процесі діалогу полягає у фіксації та систематизації навідних запитань викладача; конструюванні власних навідних запитань щодо розкриття загальної концепції творчого завдання; позиціонуванні творчого завдання з інших кутів зору, його переосмисленні; зверненні до попереднього досвіду і комплексу засвоєних фахових знань і навичок; рефлексії і самоконтролю у процесі самостійного пошуку нового знання; проектуванні отриманих знань на пошук діяльнісних механізмів реалізації мети творчого завдання. Що дозволяє майбутньому вчителю музики під керівництвом педагога здобувати нове знання через нескладні логічні побудови, аналізуючи, систематизуючи відому інформацію, звертаючись до попереднього досвіду, асоціативно-образної сфери, самостійно знаходити шляхи удосконалення якісних характеристик творчого завдання.

Заняття в індивідуальних класах з хорового диригування, репетиції хорового колективу – це процес, в якому навчальна аудиторія може стати діалогічною моделлю творчої взаємодії викладача і студента для досягнення кожним як спільних, так і індивідуальних цілей. Важливою умовою для забезпечення такого процесу є відсутність ієрархії і дистанції між учасниками мистецького процесу, що загалом сприяє підвищенню самосвідомості і максимального стимулювання ними особистої самостійності і творчої ініціативи, спонукає студента розмірковувати у новий спосіб: аналізувати власний творчий досвід, зіставляти його з досвідом інших або з пластом нових знань. Такий процес сприяє формуванню у студента послідовної системи аналітико-теоретичних узагальнень для забезпечення диригентсько-хорового процесу у категоріях аналізу і рефлексії.

Доречно зазначити, що звернення до діалогу «впливає» з проблемних ситуацій технічно-мануального, мистецько-художнього та управлінсько-організаційного характеру. Студент аналізує їх значення та дотичність до споріднених творчих проблем і до власного досвіду, розглядає можливі варіанти вирішення тощо. Функції викладача у процесі діалогу полягають у формулюванні творчої проблеми, контролі інтелектуально-мисленнєвих процесів студента, готовності прийти на допомогу, за яких і викладач і студент можуть відігравати роль як експерта, так і того, хто вчиться, на паритетних засадах приймаючи участь в обговоренні. Такий підхід, за теорією, П. Каптерева, дозволяє організувати процес навчання у такий спосіб, щоб учні забули звичку бути пасивними або шукати відповіді у викладача [5], створює комфортні умови для продуктивного мислення і продуктивної взаємодії у процесі навчання.

Поставлені викладачем запитання у процесі діалогу, за наведеним нижче алгоритмом методу діалогу [7], наводять студента на ідею рішення, є стимулом для формування стратегії і тактики вирішення творчого завдання, на принципах проблемності й оптимальності; подрібнення інформації; конструювання моделі розв'язання творчого завдання.

Для добору найбільш повної інформації про об'єкт роздуму використовується варіативна послідовність запитань: хто? що? навіщо? де? чому? чим? як? коли?

Рекомендації для педагога:

- 1) запитання має стимулювати думку, а не підказувати ідею вирішення;
- 2) містити мінімальну інформацію;
- 3) застосовувати логічну послідовність запитань;
- 4) переобертати творче завдання, спонукати до переосмислення його з інших кутів зору для віднайдення нових граней;
- 5) стимулювати творче, аналітичне, асоціативно-образне мислення;
- 6) виокремлювати «зерно» творчого завдання, етапи вирішення.

Рекомендації для студента:

- 1) фіксувати і систематизувати навідні запитання;
- 2) ставити собі запитання, які: розкривають загальну концепцію творчого завдання; позиціонують творче завдання з інших кутів зору, дозволяючи переосмислити його; передбачають застосування попереднього досвіду і комплексу засвоєних фахових знань і навичок; розподіляють завдання на елементи;
- 3) здійснювати рефлексію під час самостійного пошуку нового знання.

Для підвищення визначеності творчого завдання і стимуляції студента до осмисленої роботи з інформацією рекомендується застосування поетапної, варіативної постановки запитань, що спрямовує студента до активних роздумів, добору додаткової інформації в умовах вирішення творчого завдання, до самостійного просування у засвоєнні нових знань під час діалогічної взаємодії з педагогом.

Висновки... Таким чином, вирішення окреслених завдань за умови застосування методу діалогу спричинено відсутністю іншої альтернативи для майбутнього вчителя музики ніж «почати з себе», з підвищення самосвідомості для подальшого конструктивного діалогу, обміну думками, набуття досвіду колективної творчості, результатом якого має стати «нове знання» за умови активізації попереднього творчого досвіду, рефлексії, звернення до інтуїції, емпатії, аналогії, асоціації, формування у студента навичок самостійної творчості, оперування власною інформаційною базою, швидкого орієнтування в інформаційному потоці, уможливлючи, таким чином, досягнення майбутнім учителем музики високого рівня художньо-творчої самореалізації у процесі диригентсько-хорової підготовки.

Література

1. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту: статті, нариси, інтерв'ю /Віктор Петрович Андрущенко. – К. : Знання України, 2008. – 819 с., [80] с. іл.
2. Библер В.С. Мышление как творчество. Введение в логику мысленного диалога / Владимир Соломонович Библер. – М. : Полиграфиздат, 1975. – 399 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник / Гончаренко Семен Устимович. Рівне: Волинські береги, 2011. – 552 с.
4. Ержемский Г.Л. Психология дирижирования: некоторые вопросы исполнительства и творческого взаимодействия дирижера с музыкальным коллективом /Георгий Львович Ержемский. – М.: Музыка, 1988. – 78, [2] с.
5. Каптерев П.Ф. Избранные педагогические сочинения /Петр Федорович Каптерев [под ред. А.М.Арсеньева]. – М.: Педагогика, 1982. – 704 с.
6. Козир А.В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: [монографія] / А.В.Козир. – К. : НПУ імені М.Драгоманова, 2008. – 378 с.
7. Король А.Д. Диалоговый подход к организации эвристического обучения [Текст] /А.Д. Король //Педагогика. – 2007. – №9. – С.18-25.
8. В.М. Подуровский Психологическая коррекция муз. пед. деят-ти / Подуровский В.М. – М. : «Владос», 2001. – 327 с.
9. Птица К.Б. Мастера хорового искусства в Московской консерватории /Клавдий Борисович Птица. – М. : Музыка, 1970. – 120 с.

Топчиева И.А.

Диалог как фактор интерсубъектного взаимодействия: преподаватель – студент в процессе дирижерско-хоровой подготовки

В статье рассматривается проблема применения диалога в дирижерско-хоровой подготовке будущего учителя музыки с целью формирования готовности студента к конструированию атмосферы продуктивного сотворчества с хоровым коллективом, активизации диалогичных взаимоотношений с хором на основе интеграции процессов информирования и продуктивного обмена личностно-художественными ценностями. Представлен алгоритм применения метода диалога, который позволяет направлять студента к самостоятельному продвижению в усвоении новых знаний вовремя диалогического взаимодействия с педагогом.

Ключевые слова: будущий учитель музыки, поиск, диалог, продуктивное мышление, опыт коллективного творчества.

Топчиева I.A.

Dialogue as factor of intersubjectny interaction: the teacher – the student in the course of conductor's and choral preparation

The article considers the problem of application of dialogue in conductor-choral preparation of future music teacher with the purpose of forming of readiness of student to constructing of atmosphere of productive co-creation with a choral collective, activation of dialogic mutual relations with choir on the basis of integration of processes of informing and productive exchange personality artistic by values during a dialogic communication.

Higher pedagogical school is called to provide effective professional preparation of future music teachers, taking in to account a teaching specific conducting-choral disciplines, or orientation on productive co-creation, creating optimal conditions for self-development and self-improvement base don't be principle of student intersubject relations, compliance of partner – peer relationships: teacher – student. Dialogic nature of studies has a long tradition; its source is our in the Socratic method to know himself, in conception of «philosophy of heart» of G.Skovoroda, in principle accordance with the nature studies of Ya.Komenskogo.

The purpose of this article is discovering the specific use of dialogue in terms of conducting and choral training future teachers of music, which leads to the need for optimal ways of forming the future of the creative personality of the head of children's choirs. The methodical providing of this process consists in a selection and implement atoning detail cognitive tasks in form dialog which requires from a student analytical work with information, namely: recreation of own informative fund accordingly the put question; constructing concretely vivid concepts. Application of dialogue appropriate to use in there view process with students the problems of technical, artistic, organizational and managerial character.

The algorithm of application of method of dialog which sends to student for active reflections is presented in the article, to the selection of additional information in the conditions of decision of creative task, to independent advancement in mastering of new knowledge's during the dialogic cooperating with a teacher.

Key words: future teacher of music, dialogue, search, productive thinking, the experience of collective creativity.

Подано до редакції 01.03.2014.